

Landsbygden

Senast uppdaterad: 2022-09-30

Historiskt sett har det skett en utflyttning från landsbygden till staden. Denna utveckling har nu stannat av i många delar även om vissa delar av landsbygden fortfarande minskar. Utflyttningen har gjort det svårt att upprätthålla den nödvändiga servicen överallt. Fysisk planering är ett verktyg för att möjliggöra en fortsatt utveckling på landsbygden.

Landsbygden i Sundsvall

I Sundsvalls kommun finns en stor och levande landsbygd som erbjuder goda miljöer att bo och verka på. Här finns storslagen natur med alltifrån kust och skärgård, sjöar, älddalar till ett kuperat skogslandskap som ger stora möjligheter till rekreation och friluftsliv. Landsbygden kännetecknas också av ett brett företagande och i synnerhet av de gröna näringarna med jord- och skogsbruket som tillsammans håller landsbygden levande. På landsbygden finns inte minst naturresurserna och utrymme för produktion av olika kraftslag. Förutom detta finns även ett stort ideellt och privat engagemang för landsbygden och dess utveckling. Sammantaget finns betydande värden och resurser på landsbygden som vi behöver ta tillvara på. I arbetet med att säkra upp Sundsvalls kommuns framtid kommer därför landsbygden att spela en viktig och avgörande roll.

Det finns såklart även utmaningar på landsbygden, vilka oftast hänger samman med landsbygdens geografi och glesa strukturer. I urbaniseringens tidevarv där människor, företag och service tycks koncentreras till städer väcks många frågor om hur landsbygden kan utvecklas. På senare tid har landsbygdens villkor hamnat alltmer på agendan och skruvat upp förväntningarna. De globala klimat- och miljöutmaningarna reser likaså många frågor kring landsbygdens framtida roll. Exempelvis, hur kan kommunen arbeta med kretsloppsbaseade lösningar, hushållning av lokala resurser, ökad lokal matproduktion och en ökad cirkulär ekonomi. I detta perspektiv spås landsbygden få en framskjuten roll. En viktig aspekt för att ta höjd för de nya utmaningarna kring en omställning till ett hållbart Sundsvall blir samhällsplaneringen viktig och en målsättning i detta avsnitt är att ge faktaunderlaget för detta.

Vad är landsbygd i Sundsvalls kommun?

Landsbygd kan definieras på flera olika sätt. I Sundsvalls kommun utgör landsbygden hela det område som ligger utanför tätortsområde Sundsvalls tätort

inklusive Alnö-Vi och Njurunda tätortsområde. Det är alltså den *stora* landsbygden som avses, den som kännetecknas av glesa strukturer och det brukade landskapet men också de tätorter som ingår i landsbygden (se planeringskartan på webben). Trots att det finns en definition, behövs likväl ett pragmatiskt förhållningssätt till denna definition eftersom landsbygden i så fall kan vara nästan alltifrån obebodd glesbygd till landsbygd intill staden, vilka har helt olika förutsättningar.

För att läsa mer om servicen som finns i de olika tätorterna på landsbygden se dokumentet ”Varuförsörjning” under Samhällsservice.

Lagar, regler och normer

Landsbygdsutvecklingen påverkas givetvis av mängder av lagar. Här beskrivs endast det som är direkt kopplat till planering av markanvändningen.

I Sverige finns det strandskydd som gör att ingen får bygga inom 100-300 meter från strandkanten upp på land eller ut i vattnet utan att söka dispens från strandskyddet. Skäl för dispens anges i miljöbalkens 7 kap. § 18 c och § 18 d. Skälen i § 18 d avser landsbygdsutveckling i strandnära läge och definieras i § 18 e. Där står att området ska vara lämpligt för utveckling av landsbygden samt att byggnation är av sådant slag och har en så begränsad omfattning att strandskyddets syften fortfarande tillgodoses långsiktigt. Det är stadsbyggnadsnämnden som handlägger dispensärenden från strandskydd.

Landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS) innebär att dispens kan lämnas för en åtgärd, t.ex. byggnation av bostad inom strandskyddsområde. Detta förutsatt att åtgärden innebär ett långsiktigt bidrag till utvecklingen av landsbygden samt är av sådant slag och har en så begränsad omfattning att strandskyddets syften fortfarande tillgodoses långsiktigt. Exempel på långsiktiga bidrag kan vara långsiktiga arbetstillfällen eller underlag för en butik. Om det gäller enstaka bostadshus bör de byggas i anslutning till befintlig bebyggelse. Kommunerna kan peka ut LIS-områden i sin översiktsplan.

Syftet med landsbygdsutveckling i strandnära lägen

Syftet med ”landsbygdsutveckling i strandnära lägen” (LIS) är att stimulera den lokala och regionala utvecklingen i områden som har god tillgång till fria strandområden och där en viss byggnation kan ske utan att strandskyddets syften åsidosätts. Genom att i översiktsplanen ange LIS-områden ges förutsättningar att pröva strandskyddsdispens för de skäl som i miljöbalken avser landsbygdsutveckling i strandnära läge.

Hur kan strandskyddsdispens bidra till landsbygdsutveckling?

Ökade möjligheter till boende och näringslivsverksamhet på landsbygden innebär en möjlighet att takten i pågående befolkningsminskning och neddragning av service skall kunna bromsas så att redan gjorda samhällsinvesteringar fortsatt kan nyttjas. Därutöver kan möjlighet till bosättning i attraktiva lägen eller ökade förutsättningar för utveckling av besöksnäring bidra till att locka fler inflyttare till kommunen.

I kommunens landsbygdsområden med oförändrad eller minskande befolkning är fastighetspriserna ofta låga. Det är svårt att få finansiering för en nybyggnation/investering i dessa områden om det inte finns kvaliteter som ger mervärden för fastigheten. Sådana kvaliteter är t ex natursköna omgivningar, vattenkontakt eller utblickar, sydvästlägen m.m. I vissa fall är en förutsättning för att få till stånd landsbygdsutveckling med byggande och inflyttning på en ort att dispens från strandskydd kan prövas.

Ur sysselsättnings- och näringslivssynpunkt bör möjligheterna finnas för verksamheter att utvecklas på landsbygden. För verksamheter med inriktning mot besöksnäring med t ex camping, hotell- och konferensanläggningar, restauranger mm kan behov finnas av att få utveckla vissa funktioner, delar av verksamheter i strandnära lägen. Exempel kan vara dansbanor, plats för kanot-iläggningar, bastubyggnader, bryggor för båtutrustning, övernattingsstugor mm. För företagare inom areella näringar kan en komplettering med verksamhet inom turism/besöksnäring vara en fördel.

Sammantaget kan möjligheten till näringslivsutveckling eller boende i fler vattennära lägen bidra till ett starkare näringsliv och ett större befolkningsunderlag än vad som annars skulle vara fallet. Det i sin tur bidrar även till att behålla kundunderlaget för nuvarande såväl privata som offentliga servicefunktioner.

Mål – EU, nationella och regionala

Nationella mål

Sverige har ”Landsbygdsprogrammet 2014-2020” där sex mål beskrivs, där de flesta handlar om olika areella näringar men det sjätte målet handlar om att främja social utveckling och skapa ekonomisk utveckling på landsbygden. För att kunna nå målen har Jordbruksverket tagit fram ”Attraktiv landsbygd – Nationell handlingsplan för landsbygdsprogrammet 2014-2020 för år 2019”. Där bryts det sjätte målet ner till följande:

- Främja diversifiering, skapande och utveckling av nya små företag och arbetstillfällen
- Främja lokal utveckling på landsbygden

- Anläggning och projektering av passiv bredbandsstruktur (Landsbygdsprogram 2014-2020, Landsbygdsplan 2019)

Kommunala beslut

Landsbygdsprogram 2021

Kommunens arbete utgår från kommunens Landsbygdsprogram 2021, som är den övergripande strategin och handlingsplanen för landsbygdsutveckling. I programmet beskrivs kommunens fokusområden och i programmets handlingsplan presenteras riktade satsningar och prioriteringar för att utveckla landsbygden. Det är Kommunstyrelsen tillsammans med de nämnder och bolag som har uppdrag i landsbygdsprogrammets handlingsplan som ansvarar för genomförande, implementering och uppföljning. Landsbygdsprogrammet är inte heltäckande och det behövs ständigt ett helhetsperspektiv kring konsekvenserna för landsbygdens utveckling i olika processer, beslut och i den dagliga verksamheten.

Arbetet med landsbygdsutveckling bedrivs vidare parallellt på flera olika nivåer; av staten, regionen, kommunen och i byar genom föreningar och utvecklingsgrupper. Samverkan mellan dessa är en förutsättning för att skapa en hållbar utveckling.

Landsbygdsprogrammet pekar ut två mål:

1. Befolkningstillväxt på landsbygden
2. Ökad sysselsättning på landsbygden

Inom varje kommundel finns det serviceorter som ska förse den omkringliggande landsbygden med grundläggande service. Sundsvalls kommun är indelad i följande kommundelar som har följande serviceorter:

- Njurunda kommundel: Njurundabommen och Kvissleby
- Sättna kommundel: Kovland och Sundsvall
- Indals-Lidens kommundel: Indal och Liden
- Stöde kommundel: Stöde
- Matfors kommundel: Matfors
- Alnö kommundel: Vi

I Landsbygdsprogrammet beskrivs vilka typer av service som bör finnas i alla kommundelar (Landsbygdsprogram 2021).

Landsbygd – trender och jämförelser

I Sverige tog urbaniseringen fart under slutet på 1800-talet och höll i sig fram till 1960-talet. Befolkningen i Sverige ökar och gör det snabbast i städerna men mellan

2010-2016 ökade befolkningen även på landsbygden. Den snabbare befolkningsökningen i städerna beror oftast på födelseöverskott och invandring medan befolkningsminskningen ofta beror på ett födelseunderskott. Att det finns födelseunderskott kan bero på att det under tidigare decennier har varit ett negativt flyttningsnetto (källa: Hela Sverige ska leva).

Som helhet har Sundsvalls kommun de senaste åren ökat sin befolkning men kommundelarna Stöde och Indal/Liden har minskat i befolkning.

Enligt SCB finns 2811 km strand och kust i kommunen. Därav har 23 % en byggnad inom 100 meter. Av samtliga byggnader i kommunen ligger 18 % inom 100 meter från strand eller kust. Dessa siffror avser hela kommunen. Det är alltså 77% av kommunens stränder som inte har någon byggnad inom 100 meter vilket gör att både människor och natur har en god tillgång på strandområden i Sundsvalls kommun.

Aktuella anspråk och konflikter

Det finns många intressenter som är beroende av det som landsbygden har att erbjuda. Det är bland annat boende, jordbruk, skogsbruk, miljövärd, naturskydd, kulturmiljövärd, fritidsanläggningar, djurhållning och friluftsliv.

På senare år har det uppstått konflikter mellan storskalig utbyggnad av energianläggningar (såsom vindkraft) och turism/rekreation samt boendemiljöer. Även rennäringen kan påverkas av storskaliga utbyggnader av vindkraft och infrastruktur.

Boende på landsbygden efterfrågar ofta förbättrat utbud på samhällsservice, bättre standard på vägar och järnvägar samt tätare kollektivtrafikutbud. Ju glesare befolkningen är, desto svårare är det för kommunen att tillhandahålla de delar som kommunen ansvarar för på ett kostnadseffektivt sätt. Sundsvalls kommun har därför under de senaste åren haft som planeringsinriktning att försöka gynna utveckling i vissa stråk, snarare än i landsbygden som helhet.

Eftersom befolkningen minskar inom kommunens landsbygdsområden och fastighetspriserna på befintliga fastigheter är relativt låga så bedöms möjligheten till dispens med stöd av LIS inte ge upphov till några stora förändringar i utvecklingen, men det kan ändå vara en möjlighet för att stärka landsbygden i och med att det som tillkommer bidrar till att upprätthålla sysselsättning och servicefunktioner.

Läs mer

Sundsvalls Landsbygdsprogram 2021 <https://sundsvall.se/samhallsplanering-och-trafik/samhallsbyggnad-och-planering/landsbygdsutveckling/landsbygdsprogram>

Landsbygdsprogrammet 2014-2020

http://www.jordbruksverket.se/download/18.4c6ca46b16724f1cf99de438/1542721517340/Programme_2014SE06RDNP001_5_1_sv.pdf

Nationell handlingsplan 2019

<https://www2.jordbruksverket.se/download/18.7f12ae1f16b63406191e55a9/1560948616970/ovr500.pdf>

Strandskydd och LIS: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/strandskydd/landsbyggdsutveckling-i-strandnara-lagen/>

Hela Sverige ska leva:

https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/pdf/Balansrapport_3_webb.pdf